

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักความกตัญญูทเวทีในสังคมไทยปัจจุบัน*

THE APPLICATION GUIDELINE OF GRATEFULNESS

IN THE PRESENT THAI SOCIETY

พระสมพล ถาวโร (ทองรุช)

Phra Sompon Thāvaro (Thongrut)

พระครูโกศลอรธกิจ

Phrakrukosolattakit

พระครูโมลีวัฒนานุกุล

Phrakhrukositwattananukul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

สวัสดิ์ อโนทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

E-mail: sompon090910@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักความกตัญญูทเวทีในสังคมไทยปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของสังคมไทยปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาหลักความกตัญญูทเวทีตามแนวทางที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักความกตัญญูทเวทีในสังคมไทยปัจจุบัน ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) นำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดำเนินชีวิตไปตามแนวคำสอนของพุทธศาสนา สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่ชาวโลก

* Received 4 June 2019; Revised 4 August 2019; Accepted 15 August 2019

ต่างยกย่องว่า เป็นสังคมที่น่าอาศัย มีน้ำใจงดงาม หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส แต่ปัจจุบันนี้ สภาพความเป็นสยามเมืองยิ้ม เริ่มจะจืดจางลงบ้าง อาศัยเหตุปัจจัยหลายประการ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง หรืออุปนิสัยใจคอของผู้คน เริ่มห่างเหินไปนอกเส้นทางของพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตขาดเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จนกลายเป็นปัญหาของสังคมไทย

2. หลักความกตัญญูทวนเวียนตามแนวทางที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สังคมไทยยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูทวนเวียน เป็นคุณธรรมข้อหนึ่ง ที่สามารถวัดความเป็นคนดีของบุคคลได้ เพราะเป็นรูปแบบของความประพฤติที่ดีงาม ความกตัญญูนี้เป็นพื้นฐานของคนดี เมื่อคนดีมีความกตัญญูเป็นพื้นฐานแล้ว คุณความดีทั้งหลายก็ไหลไปรวมอยู่ที่คนดีนั้น

3. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักความกตัญญูทวนเวียนในสังคมไทยปัจจุบัน สังคมไทยควรปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าให้มาก คนไทยควรตอบแทนหรือแสดงความกตัญญูทวนเวียนต่อพระพุทธเจ้าด้วยการประพฤติดี ตั้งกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม จริยธรรมอันดีงาม ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน พระพุทธองค์ทรงหวังให้สัตว์โลกมีเมตตาต่อกันตั้งตนเป็นคนดี

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, ความกตัญญูทวนเวียน, สังคมไทย

Abstract

The study entitled 'The Guideline for the Application of Gratefulness in the Present Thai Society' aimed 1) to study the current problems of Thai society, 2) to study the principles of gratitude in line with the Buddhist scriptures. The study was conducted by the qualitative research methodology, focusing on documentary research with the presentation of descriptive data.

The findings were as follows:

1. The Current problems of Thai society Thai society is a society with Buddhism as an anchor for the mind. Live according to the teachings of Buddhism Thai society is therefore a society that the world has praised A society that is pleasant, generous, beautiful, smiling face but now the status of Siam City is smiling. Began to fade somewhat Relying on many factors such as economy,

politics or people's habits Began to distance himself from the path of Buddhism Life is lacking in the mind. Until becoming a problem for Thai society.

2. The Gratitude principles along the lines that appear in the Buddhist scriptures. The researchers found that Thai society praised those who are grateful. Is one virtue That can measure the goodness of a person Because it is a form of good behavior This gratitude is the basis of good people. When good people are grateful as a foundation All good virtue flows to include those good people.

3. The Guidelines for the application of gratitude in the present Thai society. Thai society should follow the teachings of the Lord Buddha very much. Thai people should repay or show gratitude to the Lord Buddha for good behavior, physically, verbally and mentally in a moral framework. Good ethics Not causing trouble for oneself and others The Lord Buddha hoped that the animals of the world would be kind to one another, to establish oneself as good people.

Keywords: The application, Gratefulness, Thai Society

บทนำ

สภาพปัญหาการแสดงออกถึงความกตัญญูทศเวทีในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า สภาพแวดล้อมของปัญหามีหลายส่วนเกี่ยวเนื่องกันอยู่ สัมพันธภาพระหว่างบ้าน วัด และ โรงเรียนความเกื้อกูลช่วยเหลือระหว่างกันขาดหายไป การที่คนเราเติบโตขึ้นมาโดยไม่รู้ว่าอะไร คือ จริยธรรม ศีลธรรม หรือกรอบการประพฤติตามแนวปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ความเสื่อมทางด้านความประพฤติศีลธรรมและคุณธรรม ที่เกิดขึ้นกับคนไทยนั้น มีจำนวนไม่น้อยที่ได้ เห็นห่างจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักที่พึงและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ส่วนมากไม่เห็นประโยชน์ของธรรมะแต่เห็นเป็นเรื่องน่าเบื่อหน่าย คุณค่าความสำคัญทางศาสนา เช่น การ ทำบุญ เป็นสิ่งที่คนไทยให้ความสำคัญในระดับปานกลาง ปัญหาการแสดงความกตัญญูทศเวที ของคนในสังคมไทยปัจจุบัน (พระอัครวิมล อภิชาติ (หิรัญยาภาพงศ์), 2559)

การดำเนินชีวิตของคนไทย ได้ผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแคว้น คนไทยมีความเลื่อมใสในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งได้นำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในทางวัตถุและจิตใจ แนวโน้มมีทั้งดีขึ้นและเลวลง มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงของคนไทย คือ การพึ่งเทคโนโลยีมากกว่าจิตใจ อันก่อให้เกิดความต้องการใหม่ ๆ รวมทั้งการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้คนไทยมีค่านิยมทางด้านวัตถุมากขึ้น ดันรนแสวงหาวัตถุมหาเสพรูปโภคยึดถือในเรื่อง กิน กาม เกียรติ มีจิตใจถอยห่างจากหลักคำสอนทางศาสนามากขึ้นเรื่อย ๆ ความรัก ความเคารพ ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ได้ลดน้อยถอยลง สังคมจึงเกิดปัญหา เกิดช่องว่างระหว่างบิดามารดากับบุตร ครูอาจารย์กับศิษย์ ดังนั้น จึงมองไม่เห็นคุณค่าความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องตอบแทนพระคุณ หรือมีความเคารพนับถือเชื่อฟัง ความเห็นความเข้าใจเช่นนี้ เป็นความเห็นที่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง เป็นที่มาของความลบหลู่คุณท่าน การตีตนเสมอท่าน และความอกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สถาบัน และสถานที่ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลเสียแก่ตนเองและสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใดไม่รู้จักคุณความดีและประโยชน์ที่ผู้อื่นกระทำไว้ก่อน ผู้นั้นเมื่อกิจการงานเกิดขึ้นในภายหลังย่อมหาผู้ช่วยเหลือไม่ได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ความกตัญญูทเวที คือ คุณธรรมที่สำคัญยิ่งในสังคม เป็นหลักธรรมเชื่อมสัมพันธ์คนในสังคมให้เกิดความสำนึกในพระคุณและตอบแทนพระคุณซึ่งกันและกัน อันเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยค้ำจุนสังคมให้มีความมั่นคงและสันติสุข พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของความกตัญญูทเวทีไว้มากมาย ดังเช่น ในพระสูตรตันตปิฎก ความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ เหมือนลูกเขีมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ธรรม 4 ประการนั้นเป็นไฉน คือ 1) กายสุจริต 2) วาจาสุจริต 3) มโนสุจริต 4) ความเป็นคนกตัญญูทเวที ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการนี้แล เหมือนลูกเขีมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นอกจากนี้ ในมงคลสูตรก็ตรัสไว้ว่า “ความกตัญญูเป็นอุดมมงคลอย่างยิ่ง” และมีพุทธศาสนสุภาษิต กล่าวยกย่องสรรเสริญผู้มีความกตัญญูทเวทีว่า “นิมิตตํ สาธรูปามํ กตญญูทเวทิตา” แปลว่า บุคคลที่มีความกตัญญูรู้อุปการะที่ท่านทำแล้วตอบแทนพระคุณท่าน ท่านกล่าวว่าเป็นคนดี (ธรรมสภา, 2540)

อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับความกตัญญูทเวทีนี้ คนในสังคมปัจจุบันยังมีความเข้าใจความหมายหรือขอบข่ายของความกตัญญูทเวที คลาดเคลื่อนเปลี่ยนไป โดยมุ่งเน้นที่การตอบ

แทนบุญคุณ กับคนที่ทำอุปการะต่อตน แต่ไม่ได้เข้าใจในความหมายของความกตัญญูทเวทิตในทัศนะของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จึงมีบางคนหลงทำทุจริตผิดศีลธรรม เพื่อตอบแทนคุณ เช่น ทำอาชีพทุจริตเลี้ยมมาดาบิดา เพื่อเป็นการตอบแทนท่านด้วยอ้างว่า เพื่อแสดงความกตัญญูทเวทิต เป็นเหตุให้สังคมสับสนในบทบาทหน้าที่ของผู้มีอุปการคุณและผู้กตัญญูทเวทิต และคนในสังคมยังละเลยคุณธรรมข้อนี้ ลูกหลานทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ศิษย์ไม่เคารพครู คนในสังคมเบียดเบียนกันเพราะไม่ระลึกถึงคุณค่าและความดีของผู้อื่น ประชาชนไม่เห็นคุณค่าของแผ่นดินทำให้เกิดปัญหาสังคม เช่น ครอบครัวแตกแยก การฉ้อโกง การทำลายสาธารณะสมบัติ

ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของหลักความกตัญญูทเวทิตและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมความกตัญญูทเวทิต ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจในความกตัญญูทเวทิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมความกตัญญูทเวทิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา ต่อบุคคลในสังคมไทย ได้เพื่อที่จะให้เป็นแบบอย่างต่อคนรุ่นหลัง อันเป็นเหตุทำให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง และพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของสังคมไทยปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาหลักความกตัญญูทเวทิตตามแนวที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักความกตัญญูทเวทิตในสังคมไทยปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิเคราะห์เอกสาร โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 เรียบเรียงข้อมูล โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ
- 2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้
- 2.3 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
- 2.4 เรียบเรียงเป็นเล่มวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดำเนินชีวิตไปตามแนวคำสอนของพุทธศาสนา สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่ชาวโลกต่างยกย่องว่า เป็นสังคมที่น่าอาศัย มีน้ำใจงดงาม หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส แต่ปัจจุบันนี้ สภาพความเป็นสยามเมืองยิ้ม เริ่มจะจืดจางลงบ้าง อาศัยเหตุปัจจัยหลายประการ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง หรืออุปนิสัยใจคอของผู้คน (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2536) เริ่มห่างเหินไปนอกเส้นทางของพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตขาดเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จนกลายเป็นปัญหาของสังคมไทย ความกตัญญู จัดเป็นคุณธรรมสำคัญ ที่ขาดหายไปจากสังคมไทย ซึ่งในอดีตนั้น ความกตัญญูแทรกอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีไทยจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ดังนั้น หากบุคคลทุกฝ่ายได้ศึกษาและรู้คุณค่าของความกตัญญู รู้ประโยชน์ที่จะได้รับ จนสามารถนำหลักการเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในสังคม ย่อมจะมีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคม อันจะส่งผลให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าและผาสุกมั่นคงสืบต่อไป เมื่อสังคมขาดความกตัญญู มีแต่ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน มีแต่ความเสื่อม หากความเจริญได้ยากเป็นอย่างยิ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2550) เหมือนกับการอยู่รวมกับบ่อสรพิษ เพราะคนอกตัญญูเป็นคนเห็นแก่ตัว เอาใจเอาเปรียบคนอื่น เป็นคนไม่น่าไว้วางใจ เป็นคนที่น่ากลัว มักจะลบหลู่ดูหมิ่นผู้มีพระคุณ มักจะแนะนำในทางฉิบหาย อันจะนำความทุกข์มาให้แก่สังคมส่วนรวม

ความกตัญญูมี บทบาทสำคัญในสังคม ทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมมั่นคง ซึ่งนับว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์ รู้จักการกระทำหน้าที่อันเหมาะสมของตนเอง โดยเริ่มจากความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสถาบันครอบครัว โดยบิดามารดาทำหน้าที่เป็นบุพการีและบุตรธิดา ปฏิบัติหน้าที่ต่อบิดามารดา ในฐานะผู้มีความกตัญญู

อันจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดปลอดภัยปัญหาสังคม เช่น ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงครามปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจจะหมดไป สภาวะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะไม่ถูกทำลาย เพราะคนมีความกตัญญูย่อมระลึกถึงบุญคุณของป่าไม้ ทุ่งนา แม่น้ำ ลำธาร ถนนหนทาง และสิ่งสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ช่วยกันอนุรักษ์บำรุงรักษาให้สิ่งเหล่านั้นคงอยู่ร่วมกับมนุษย์อย่างสมดุล

2. หลักความกตัญญูทวนเวียนตามแนวที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยพบว่า สังคมไทยยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูทวนเวียน เป็นคุณธรรมข้อหนึ่ง ที่สามารถวัดความเป็นคนดีของบุคคลได้ เพราะเป็นรูปแบบของความประพฤติที่ดีงาม ความกตัญญูนี้เป็นพื้นฐานของคนดี เมื่อคนดีมีความกตัญญูเป็นพื้นฐานแล้ว คุณความดีทั้งหลายก็ไหลไปรวมอยู่ที่คนดีนั้น (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมมธโร), 2546) ความกตัญญูทวนเวียนทำให้มีเกียรติยศ ทำให้เป็นที่น่ารักใคร่ ทำให้มีความเคารพนับถือ เมื่อมีคนเคารพนับถือแล้ว ก็มีแต่ความเบิกบานสำราญใจที่เกลียดก็หาย ที่หน่ายก็สิ้น ทำให้บุญก็มาปัญญาเกิด ความมีปัญญาเกิดนั้นส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นมงคลที่เกิดขึ้นจากความกตัญญูทวนเวียน ประเพณีและวัฒนธรรมไทยเกือบทุกเรื่องที่ได้สอดแทรกความกตัญญูทวนเวียนไว้ เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศล การบวช การบำรุงมารดาบิดา การไหว้ครู เป็นต้น ความเชื่อและยอมรับในบุคคลผู้ประพฤติกตัญญูทวนเวียนแล้วจะมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิตนี้ เป็นกรอบแนวคิด ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรม ที่มีการถ่ายทอดปลูกฝังแก่บุตรธิดาคือบุคคลรุ่นต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความสำคัญของความกตัญญูทวนเวียนในหลายแง่มุม คือ ความกตัญญูทวนเวียนในฐานะเป็นคุณธรรมอันเป็นพื้นฐานของคนดี เป็นเครื่องหมายของคนดี กตัญญูทวนเวียนที่บุคคลหาได้ยาก และเป็นคุณธรรมก่อให้เกิดมงคลชีวิต ความกตัญญูทวนเวียนเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษยธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสุขุม รอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541)

ความกตัญญูทเวที่เป็นพื้นฐานของคนดีนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาคำตอบของคำถามเหล่านี้ คือ ความกตัญญูทเวที่เป็นพื้นฐานของคนดี จริงหรือไม่ และเพราะเหตุใด ความกตัญญูทเวที่ จึงได้ชื่อว่าเป็นพื้นฐานของคนดี (พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), 2536) ความกตัญญูทเวที่ได้ชื่อว่าเป็นพื้นฐานของคนดี เป็นรากฐานของคุณธรรมอื่น ๆ หากจะเปรียบกับต้นไม้ ความกตัญญูทเวที่เป็นดุษฎาไม้ คุณธรรมอื่นนั้นเปรียบเหมือนกับลำต้น กิ่งก้านสาขาของต้นไม้ที่เจริญงอกงามขึ้นได้เพราะอาศัยรากฉันทใด ความกตัญญูทเวที่ ก็เป็นรากฐานแห่งความเจริญงอกงามของคุณธรรมอื่นฉันทนั้น และคนที่มีความกตัญญูทเวที่เป็นรากฐาน จะเป็นผู้ฝักใฝ่ในการทำความดีมากขึ้น เพราะธรรมชาติของความกตัญญูทเวที่จะก่อให้เกิดสำนึกดี มีหิริ คือ ความละอายใจตนเองในการทำผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง โอดัปะความสะดุ้งกลัวต่อบาป ต่อความผิดด้วยสำนึกถึงผล คือ ความทุกข์ที่จะได้รับจากการทำผิดนั้น ๆ รวมทั้งเป็นฐานแห่งคุณธรรมทั้งหลาย

3. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักความกตัญญูทเวในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่า การใช้หลักความกตัญญูทเวต่อบิดามารดา เช่น ความกตัญญูทเวที่บุตรควรปฏิบัติ ไม่เฉพาะต่อบิดามารดาเท่านั้น แต่ยังสามารถปฏิบัติให้กว้างขวางออกไปถึงบุคคล สังคม ประเทศชาติ และพระศาสนา เมื่อแยกบุคคลที่ควรแสดงความกตัญญู ผู้วิจัยได้แยกอย่างนี้ ความกตัญญูทเวต่อบุคคลได้แก่ พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ บิดามารดา ครูอาจารย์และญาติ ความกตัญญูทเวต่อสถาบัน ได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ความกตัญญูทเวต่อสัตว์ ได้แก่ สัตว์ดิรัจฉาน เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย สุนัข ความกตัญญูทเวต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2541)

พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้ทรงก่อตั้งพระพุทธศาสนา ความกตัญญูทเวต่อพระพุทธเจ้านั้น ก็คือ คนในสังคมไทยควรปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าให้มาก คนไทยควรตอบแทนหรือแสดงความกตัญญูทเวต่อพระพุทธเจ้าด้วยการประพฤติดี ตั้งกาย วาจา ใจให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม จริยธรรมอันดีงาม ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน พระพุทธองค์ทรงหวังให้สัตว์โลกมีเมตตาต่อกันตั้งตนเป็นคนดีหากมนุษย์หรือคนไทยมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนแล้ว ก็ถือว่าคนไทยได้ตอบแทนพระคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ความกตัญญูทเวที่เป็นเครื่องหมายของคนดี เพราะขึ้นชื่อว่าคนดีหรือความดีนั้น เป็นหลักธรรมที่บิดามารดานำมาฝึกฝนอบรมให้กุลบุตร กุลธิดาและบุตรหลานได้ภายในครอบครัว อันจะเป็น

ความกตัญญูทเวทียุคและตอบแทนคุณท่านที่มาก่อนแล้ว (พระเทพญาณวิเศษ (ชัยทวี คุตตจิตฺโต), 2555) จะเป็นแนวทางช่วยให้ครอบครัวเป็นปึกแผ่นมั่นคงตลอดไป ดังพุทธภาษิตที่ว่า ความกตัญญูทเวทียุค เป็นภูมิธรรมของคนดี การตอบแทนพระคุณต่อบิดามารดาที่แท้จริงจึงหมายถึง การชักนำบิดามารดาที่ไม่มีศรัทธาให้ตั้งอยู่ในศรัทธา ไม่มีศีลให้ตั้งอยู่ในศีล ไม่มีการเสียสละให้ตั้งอยู่และยินดี ไม่มีปัญญาก็ให้ตั้งอยู่ในปัญญา ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่าส่วนบุตรคนใดให้มารดาและบิดาผู้ไม่มีศรัทธา สมาทานตั้งมั่นดำรงอยู่ในสัทธาสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยศรัทธา) ให้มารดาบิดาผู้ทุศีล สมาทานตั้งมั่นดำรงอยู่ในศีลสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยศีล) ให้มารดาและบิดาผู้ตระหนี่ สมาทานตั้งมั่น ดำรงอยู่ในจาคสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ) ให้มารดาและบิดาผู้ไม่มีปัญญา สมาทานตั้งมั่นดำรงอยู่ในปัญญาสมาทานถึงพร้อมด้วยปัญญา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล การกระทำอย่างนั้น ชื่อว่าอันบุตรได้กระทำและทำการตอบแทนแล้วแก่มารดาและบิดา (พระธรรมธีรราชฆานานิ (โชดก ญาณสิทธิ), 2536)

นอกจากเรื่องความกตัญญูทเวทียุคแล้ว หลักธรรมที่บุตรพึงปฏิบัติ และสามารถนำมาปรับใช้ในสังคมได้ ก็คือเรื่อง สุจริต 3 กล่าวคือ 1) กายสุจริต 2) วาจาสุจริต 3) มโนสุจริต หลักธรรมเหล่านี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ด้วยเหตุผลอันสมควรจะมีประโยชน์อันเป็นการปฏิบัติที่ดีให้เป็นคุณธรรมต่อบิดามารดาในการอบรมสั่งสอนบุตรที่ดี เพราะถ้าบุตรธิดาประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมย่อมจะมีแต่ความสุขความเจริญฝ่ายเดียว “การไม่คบคนพาล” อันจะนำมาซึ่งความเดือดร้อน ลักษณะของคนพาลมี 3 ประการ (1) คิดแต่เรื่องไม่ดีไม่มีประโยชน์ (2) พูดแต่คำไม่ดี ไม่มีประโยชน์ (3) ทำแต่กรรมที่ไม่ดีไม่มีประโยชน์ “การคบบัณฑิต” เพราะบัณฑิต ย่อมนำมาซึ่งปัญญา และประโยชน์ทั้งในภพนี้ ประโยชน์ในภพหน้า และประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพานไว้ได้ การคบบัณฑิต จึงเป็นมงคลสูงสุด คือ เป็นหนทางแห่งความเจริญ “บุญกิริยาวัตถุ” หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ, เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี, หลักการทำความดี, ทางทำความดีซึ่งธรรมที่ตั้งแห่งความดี อันเป็นคุณธรรมที่บุตรพึงบำเพ็ญสร้างให้เกิดมีในตนเพื่อเป็นการปฏิบัติต่อสังคม ซึ่งแยกเป็น 2 ประเภทคือ 1) บุญกิริยาวัตถุ 3, 2) บุญกิริยาวัตถุ 10 “ความเป็นผู้ว่าง่าย” ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ความเป็นผู้มีกิริยามารยาทดี ไม่กระด้างถือตัว หรือหัวดีต่อคำอบรมพร่ำสอนของผู้ใหญ่ มีบิดามารดา เป็นต้น คนที่ว่าง่ายนั้นมีอยู่ 2 ชนิด คือ 1) ว่าง่ายเพราะเห็นแก่ตัว 2) ว่าง่ายเพราะเห็นแก่ความดี

อภิปรายผล

ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้รับการยกย่องว่า เป็นบัณฑิตเป็นสัตบุรุษผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541) ย่อมได้รับอานิสงส์ตอบแทนให้มีความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า ประมวลได้ดังนี้ คือ การบำรงบิฑามารตามีลักษณะ คือ การปรนนิบัติเลื่อมใสด้วยปัจจัย 4 การยอมเสียสละชีวิตของตน เพื่อปกป้องชีวิตมารดาบิดาและการให้มารดาบิดา ตั้งอยู่ในธรรมเสียสละแม้ว่าเราจะตอบแทนพระคุณท่านถึงเพียงนี้แล้ว ก็ยังนับว่าเล็กน้อยมากเมื่อเทียบกับพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ท่านมีต่อเราผู้ที่มีความกตัญญูทุกเวลา ต้องการจะสนองพระคุณท่าน ให้ได้ทั้งหมดพึงกระทำดังนี้ ถ้าท่านยังไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก็พยายามชักนำให้ท่านตั้งอยู่ในศรัทธา ให้ได้ถ้าท่านยังไม่ถึงพร้อมด้วยการให้ทาน ก็พยายามชักนำให้ท่านยินดีในการบริจาคทาน ให้ได้ถ้าท่านยังไม่มีศีลก็พยายามชักนำให้ท่านรักษาศีลให้ได้ ถ้าท่านยังไม่ทำสมาธิภาวนาก็พยายามชักนำให้ท่านทำสมาธิภาวนาให้ได้ เพราะว่า การตั้งอยู่ในศรัทธา การให้ทานการรักษาศีลการทำสมาธิภาวนา เป็นประโยชน์โดยตรงและเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ แก่ตัวบิฑามารดาผู้ประพฤติปฏิบัติเองทั้งในภพนี้ภพหน้า แต่ปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า บุตรธิดาในการแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่มีน้อยมาก (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2536)

การประยุกต์ความกตัญญูทุกเวลาต่อพระพุทธศาสนา คนไทยควรตอบแทนหรือแสดงความกตัญญูทุกเวลาต่อพระพุทธเจ้าด้วยการประพฤติดี ตั้งกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมจริยธรรมอันดีงาม แนวทางในการประยุกต์ความกตัญญูทุกเวลาของคนไทยต่อพระสงฆ์ นั้น สังคมไทยควรตอบแทนพระสงฆ์ด้วยการช่วยกันสนับสนุนปกป้องดูแลสถาบันพระสงฆ์ให้มีความเจริญก้าวหน้าหรือคนไทยคนช่วยพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับสังคมไทย การที่พระพุทธศาสนาจะมีความเจริญรุ่งเรืองได้ ไม่ใช่หน้าที่ของพระสงฆ์อย่างเดียว แต่เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะช่วยเหลือกัน (พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), 2536) เพราะฉะนั้น คนไทยควรตอบแทนคุณด้วยการสนับสนุนพระสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 สำหรับแนวทางในการประยุกต์ใช้ความกตัญญูทุกเวลาต่อบิดา มารดา คนไทยควรตอบแทนโดยการเลี้ยงกายและเลี้ยงใจของบิดามารดา แนวทางในการประยุกต์ใช้ความกตัญญูทุกเวลาต่อครูอาจารย์ คนไทยควรตอบแทนคุณครูอาจารย์ ด้วยความเคารพ คือ มีความเคารพในครูอาจารย์คนไทยควรสนับสนุนกิจกรรมที่แสดงให้เห็นคุณค่าของความเป็นครู แนวทางในการประยุกต์ใช้ความกตัญญูทุกเวลา เพื่อตอบแทนธรรมชาติ คนไทยควรแสดงความกตัญญูทุกเวลาต่อสิ่งแวดล้อม เพราะ

สิ่งแวดล้อมทำให้คนไทยได้รับความสุขในการดำเนินชีวิต คนไทยควรตระหนักเห็นคุณค่าของธรรมชาติให้มากยิ่งขึ้น โดยรู้จักมีความกตัญญูตอบแทนดูแลรักษาธรรมชาติร่วมกัน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2541)

สรุป

ความกตัญญูทวายเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ และหลักธรรมที่ส่งเสริมความกตัญญูทวายเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสิ่งอื่นชีวิตด้านกายภาพ ดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่าง ๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่านี้ ความกตัญญูทวายเป็นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับเทวดา การแสดงความกตัญญูทวายเป็นของมนุษย์ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่สังคมจะอยู่ร่วมกันและดำเนินชีวิตต่อไปด้วยความสงบสุข บุคคลผู้มีความกตัญญูทวைய่อมได้รับประโยชน์ คือ ความดีและความสุข ความเจริญที่ก่อให้เกิดเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม ประโยชน์ต่อตนเองคือ บุคคลที่มีความกตัญญูทวายเป็นขณะที่มีชีวิตอยู่ ย่อมมีความสุขความเจริญและได้รับการยกย่องสรรเสริญ ทั้งมนุษย์และเทวดา ประโยชน์ต่อสังคม คือ บุคคลที่มีความกตัญญูทวைய่อมทำให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องคบหาสมาคมได้รับแต่ประโยชน์สุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรส่งเสริมหลักความกตัญญูให้เกิดขึ้นแก่คนทุกหมู่เหล่า เมื่อทุกคนมีความกตัญญูแล้วสังคมนี้ก็จะสงบสุข

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญูทวையที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

2.2 ควรศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญูทวையของพุทธบริษัท 4 ต่อพุทธศาสนา

2.3 ควรศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญูทวையของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง

- ธรรมสภา. (2540). พุทธศาสนสุภาษิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระเทพญาณวิศิษฐ์ (ชัยทวี คุตตจิตฺโต). (2555). มงคล 38 ประการ ทางก้าวหน้าของชีวิต. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ). (2536). กตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2541). พระในบ้าน. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2536). กตัญญูกตเวที เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ). (2536). มงคล 38 (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). คุณบิดามารดาสุตพรรณนามหาศาล (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระอัครวิมล อภิชาโต (หิรัญยาภางค์). (2559). วิธีการประยุกต์ใช้คำสอนเรื่องกตัญญูกตเวที กับวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน. ใน พุทธศาสนคัมภีร์ฉบับพิมพ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). (2546). มงคลยодชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.